

concerto
BUDAPEST

ÉVADNYITÓ KONCERT
RÁNKI DEZSŐ / KELLER ANDRÁS

2018. SZEPTEMBER 28. / 29. 19.30

ZENEAKADÉMIA

Johann Sebastian BACH – Luciano BERIO

Contrapunctus XIX (Die Kunst der Fuge)

09.28.

Johann Sebastian BACH

g-moll zongoraverseny, BWV 1058

1. *[tempójelzés nélkül]*
2. *Andante*
3. *Allegro assai*

Johann Sebastian BACH

A-dúr zongoraverseny, BWV 1055

1. *Allegro*
2. *Larghetto*
3. *Allegro ma non tanto*

09.29.

Ludwig van BEETHOVEN

IV. (G-dúr) zongoraverseny, op. 58

1. *Allegro moderato*
2. *Andante con motor*
3. *Rondo. Vivace*

– szünet –

BARTÓK Béla

Concerto, BB 123

1. *Introduzione. Andante non troppo*
2. *Giuoco delle coppie. Allegretto scherzando*
3. *Elegia. Andante, non troppo*
4. *Intermezzo interrotto. Allegretto*
5. *Finale. Pesante – Presto*

Közreműködik: **Ránki Dezső** zongora

Concerto Budapest

Vezényel: **Keller András**

A két hangverseny műsora eltérő, melyet a színezés jelöl.

RÁNKI DEZSŐ

Egy mai napig alapvető jelentőségű művésznemzedék tagjaként, 1973-ban diplomázott a Zeneakadémián, meghatározó mesterei Kadosa Pál és Rados Ferenc voltak. Még tanulóévei alatt, 1969-ben, 18 évesen nyerte meg a zwickauai nemzetközi Schumann-verseny I. díját, azóta koncertezik világszerte. Rendszeresen fellépett Európa több országában, valamint Észak- és Dél-Amerikában. Játszott a Berliini Filharmonikusokkal, a Londoni Filharmonikusokkal, az amszterdami Concertgebouw zenekarával, a párizsi Orchestre National-lal, a tokiói NHK zenekarával, olyan dirigensekkel együttműködve, mint Solti György, Végh Sándor, Lorin Maazel vagy Zubin Mehta. A kétszeres Kossuth-díjas, kiváló művész pályáján fontos szerepet játszik a kamarazene, valamint – Klukon Edittel közösen – a négykezes és kézzongorás repertoár felfedeztetése.

KELLER ANDRÁS és a CONCERTO BUDAPEST

A Concerto Budapest Magyarország egyik vezető nagyzenekara, történelmi múlttal és a fiatal zenészek dinamizmusával. Nagyívű műsorszerkesztésével elkötelezetten képviseli a progresszív és sokszínű, egyedülálló repertoárt, mely a közkedvelt mesterművektől a legújabb, XXI. századi kortárs darabokig terjed. Vendégei olyan világhírű művészek, mint Gidon Kremer, Jevgenyij Koroljov, Boris Berezovsky, Isabelle Faust vagy Sir James Galway. Művészeti igazgatója 2007 óta a több mint 70 nemzetközi díjjal kitüntetett, Liszt-díjas, érdemes művész, Keller András, a Keller Quartet alapítója. A világszerte elismert hegedűművész, karmester, a prominens, londoni Guildhall School of Music and Drama kiemelt hegedűprofesszora.

Johann Sebastian BACH – Luciano BERIO

Contrapunctus XIX (Die Kunst der Fuge)

A fuga művészete Bach egyik legtalányosabb műve. Ha zárt műalkotásnak tekintjük, szinte kizárólag ellentmondásokba ütközünk, kezdve azzal, hogy mi lehet a darab funkciója, milyen körülmények között, milyen hangszereken lehet megszólaltatni, illetve kiket tekintett Bach a darab ideális hallgatóinak. Ha egyáltalán számított hallgatóságra. Sok jel utal ugyanis arra, hogy *A fuga művészete* nem megszólaltatásra-meghallgatásra készült, hanem olvasásra. Egyfajta zenei traktátus, példatár, didaktikai szempontokat is figyelembe vevő összefoglalása a korszak zenei mesterségéből mindannak, ami objektívnek és racionálisnak, azaz elsajátíthatónak tekinthető. Bach négy évtizedes zenei tapasztalatának esszenciális összefoglalása, kompendiuma, melyen az 1740-es években, élete utolsó évtizedében dolgozott.

Nem tisztázható egyértelműen, hogy végére jutott-e a nagy összefoglalásnak. Fia, Carl Philipp Emanuel Bach a kézirat egyik lapjára feljegyezte, hogy az egyszerűbb fuga-alakzatoktól a bonyolultabb formáig vezető sorozat tervezett utolsó darabjának írása közben – melyben Bach új tematikus anyagként saját nevének zenei alakját, a B-A-C-H hangokat is felvonultatta volna –, a szerző meghalt. A hagyomány tehát töredékként tekint erre a fúgatételre, ami egyrészt befejezésre (kiegészítésre) ingerel, másrészt (függetlenül a szerző eredeti intenciójától, illetve a darab funkciójától) óhatatlanul az elmúlás, a halál és a gyász érzetét kelti fel. Erre a hagyományra hivatkozhatott Luciano Berio (1925–2003), amikor 2001-ben, a 46 évesen elhunyt olasz karmester, Giuseppe Sinopli emlékének dedikálta e fuga zenekari hangszerelését.

Berio nem a tétel kiegészítését tekintette feladatának, hanem a komplex zenei anyag színezetének kialakítását, s ebben közel állt Anton Webern nevezetes, már-már átértelmezésnek ható hangszereléséhez (*Fuga [Ricercata] a 6 voci*, 1935). A hangzás tekintetében nem ragaszkodott a barokk ideálhoz, illetve azokhoz a hangszerekhez, melyek Bach számára is rendelkezésre állhattak. Például a klarinét, a basszusklarinét, a tenor- és altszaxofon, a hárfa olyan hangszínek kikeverésére adott lehetőséget, mely Bach korában teljesen ismeretlen volt. Különösen megkapó és megindító a darab végének kialakítása. Berio zenei értelemben lezárja a tételt, de mégis érzékelteti a hiányt. A tétel végén, hosszasan megzendített akkord egyrészt harmonikus zárlat, a tétel eredeti hangnemét (d-moll) erősíti meg, de színező hangok gyanánt „benne ragadnak” akkord-idegen hangzók: egy B, egy H és egy C.

Johann Sebastian BACH

g-moll zongoraverseny, BWV 1058;

A-dúr zongoraverseny, BWV 1055

Az öntevékeny muzsikaegyletek, zenei kollégiumok a polgári zenekultúra egyik legfontosabb bázisát jelentették. A lipcsei kollégiumot 1729-től Bach irányította. Egy évtizeddel később a Zedler-féle Általános Nagylexikon már úgy fogalmazott, hogy bár „Collegium több helyütt is található, a lipcsei Bachisches Collegium Musicum valamennyi között a leghíresebb”.

A nagyszabású zenekari hangversenyek előadására is alkalmas – nem egyszer kiváló vendégszólisták fellépésére is számító – együttes heti rendszerességgel adott koncertet Lipcse legelőkelőbb kávéházában, a Zimmermann kávézóban, gyakran 150 főnyi közönség előtt. Bach számos művet (szonátákat, szviteket, concertókat, világi kantátákat) komponált ezekre a hangversenyekre, valamint korának legjelesebb szerzőinek darabjait tanította be.

A lipcsei repertoárban több olyan darab is volt, mely korábbról, a weimari vagy a kötheni korszakban született. A csembalóversenyek – melyeket joggal tekinthetünk a billentyűs hangszerre írt concertók prototípusának – szinte kivétel nélkül átíratok, a g-moll hangnemű darab az a-moll hegedűverseny átdolgozása. Elképzelhető, hogy Bach a csembalószólamot az első előadásokon – időnként a hegedűkottára pillantva – rögtönözte, a későbbi leírás során erre az improvizációs tapasztalatra is támaszkodhatott. A hegedűverseny zenekari anyagát az átírás nem érintette, ám a szóló kialakításakor Bach igen akkurátusan ügyelt arra, hogy a billentyűs hangszer sajátosságait, speciális lehetőségeit messzemenően érvényre juttassa.

Az A-dúr versenyművel (BWV 1055) kapcsolatban a történészek egyetértenek abban, hogy ez a mű is egy korábbi concerto átírata, ám ebben az esetben nem tudható biztosan, hogy az eredeti milyen szólóhangszerre készült. Egyesek (például Donald Francis Tovey, Ulrich Siegele, Wilfried Fischer vagy napjainkban Pieter Dirksen) szerint fúvós hangszer, oboe d'amore játszotta a szólót. Mások (köztük Wilhelm Mohr) a viola d'amore mellett érvelnek. Új színt hozott a diskurzusba Peter Wollny felvetése 2015-ben, szerinte az első tétel egy billentyűs hangszerre írt szólódarab átírata.

Ludwig van BEETHOVEN

IV. (G-dúr) zongoraverseny

A *G-dúr zongoraverseny* 1806-ban keletkezett. Beethoven „műhelyében” ebben az időszakban olyan jelentős művek születtek, mint az op. 59-es vonós-négyes sorozat, a *Waldstein*- és az *Appassionata* zongoraszonáták, a *IV. szimfónia*, a *III. Leonóra-nyitány*. A zongoraverseny 1807-ben, Lobkowitz herceg palotájában hangzott el először. Beethoven játszotta a zongoraszólamot. Ez volt az utolsó alkalom, amikor egy versenyművének bemutatására maga vállalkozott. A *G-dúr zongoraversenyben* bőven találunk szokatlan, de magabiztosan kezelt formai megoldásokat. A kompozíciót például nem zenekari expozíció vezeti be, hanem azonnal a zongora egyszerű, csendes motívuma. Olyan, mintha a szólista személyes vallomásából bontakozna ki a teljes tétel. Az Adagiót a hagyomány Orfeusz és az alvilági szellemek párbeszédének tartja, nem alaptalanul. A zárótétel megszakítás nélkül (*attacca*) kapcsolódik a középsőhöz, távolról, óvatosan indul, mintha valóban egy túlvilági utazás diadalba forduló lezárásának a kezdete volna. Orfeusz végül is kijut a holtak birodalmából, ráadásul Beethoven zenéjében mintha magával hozná Euridikét is: a záró rondó egyik jellegzetes témája diadalt és boldogságot hirdet.

BARTÓK Béla Concerto

Bartók Béla *Concertója* is karmesteri ösztönzésre született, Serge Koussevitzky, a Bostoni Szimfonikusok vezetője rendelte. A bostoni bemutatóra Bartók ismertetőt is írt: „A mű általános hangulata – a tréfás második tételtől eltekintve – fokozatos átmenetet képvisel az első tétel komolyságától és a harmadik gyászos sirató-énekétől a zárótétel életigenléséig. E szimfónia-szerű zenekari műnek a címét az egyes hangszerek, hangszercsoportok koncentráció vagy szólisztikus kezelésmódja magyarázza. A virtuóz hangszerkezelés például az első tétel kidolgozásának fugato-szakaszaiban jelenik meg (rézfúvós hangszerek), vagy a zárótétel fő témájának *perpetuum mobile*-szerű futamában (vonósok) és különösen a második tételben, ahol a hangszerek mindig párosával jelennek meg egymást követően, briliáns passzázsokkal.”

A kompozícióban – Bartóktól szokatlanul – sokféle idézet, illetve idézetszerű anyag található. Az *Elégia* döbbenetes erejű siratóját például a *Kékszakállú herceg várának* egyik jellegzetes hangzasképe vezeti fel (*Könnyek tava*). A *Megszakított közjáték* (Intermezzo interrotto) címében egy Debussy-prelűd-

re utal, melyet Bartók játszott is (*La sérénade interrompue*). A nevezetes *Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország* dallam operettes nótasláger, ami Bartók kezében valósággal felmagasztosul. A bárdolatlan, agresszív és torz nóta, ami a szerenád-jelenetet megzavarja, szintén operett melódia, ám Bartók valószínűleg nem eredeti formájában ismerte (Lehár Ferenc: *A víg özvegy*), hanem ahogy Sosztakovics is idézi a *VII. szimfóniában*.

Szöveg: Molnár Szabolcs

11.03.

2018. november 3. és 4. 19.30 / Zeneakadémia

ISABELLA FAUST / KELLER ANDRÁS

BARBER / DVOŘÁK / SCHUBERT

11.04.

2018. november 25. 10.00–22.00 / BMC

A HALLGATÁS NAPJA

EGÉSZ NAPOS KONCERTSOROZAT

11.25.

12.07.

2018. december 7. és 8. 19.30 / Zeneakadémia

VÁRJON DÉNES / KELLER ANDRÁS

BACH / CHOPIN / CSAJKOVSZKIJ

12.08.

12.16.

2018. december 16. 19.30 / MÜPA

CLARA-JUMI KANG / KELLER ANDRÁS

MOZART / MENDELSSOHN / MAHLER

2018. SZEPTEMBER 29. SZOMBAT 22.00

Zeneakadémia

PREMIER 1.

HOLLÓ AURÉL - VÁCZI ZOLTÁN

Szeretett Mestereink / beFORe JOHN1 –
ősbemutató

Közreműködik: **Amadinda Ütőegyüttes, Concerto Budapest**
Vezényel: **Keller András**

A Concerto Budapest PREMIER sorozata, egy-egy koncert után 22.00 órai kezdéssel mutat be eddig soha nem hallott műveket. A koncertek után egy kellemes beszélgetésen ismerheti meg a közönség alaposabban a művet és az alkotóját. A 2018/19-es évadban, az Amadinda Ütőegyüttes 35 éves jubileumi szezonjának nyitányaként, Holló Aurél és Váczi Zoltán új darabjának ősbemutatójával veszi kezdetét a PREMIER sorozat.

A kizárólag ütőhangszerre vagy ütőhangszeres együttesre komponált zeneművek repertoárja rendkívüli módon bővült a 20. században; úgy is fogalmazhatunk, hogy az elmúlt közel egy évszázadban az új zene „forradalma” és az ütőhangszeres zene gazdagodása egymást feltételezve, egymástól el nem választható módon jött létre. Ugyanakkor az is világosan látszik, hogy a modern zene mennyire kevésbé épített arra a tudásra és tapasztalatra, mely az ütőhangszeres zene sok ezer éves tradíciójában halmozódott fel.

Holló Aurél és Váczi Zoltán 1996-ban részben ezért határozták el, hogy létrehozni egy ütőhangszeres darabokból álló sorozatot, melynek kitüntetett célja, hogy kapcsolatokat teremtsen a tradicionális ütőhangszeres magaskultúrák és a XX. század legkiemelkedőbb irányzatai között. Az első művek 1997-ben születtek meg (Váczi Zoltán: *RECONSTRUCTION* / beFORe JOHN[®] és Holló Aurél: *A manicheus álma* / beFORe JOHN[®]), majd további darabok következtek.

Legújabb munkájuk címe (*Szeretett Mestereink*) a 20. századi zene három óriására John Cage-re, Ligeti Györgyre és Steve Reichre vonatkozik, mind-

hárman írtak egy-egy művet az Amadinda Ütőegyüttes részére. Holló Aurél és Váczai Zoltán számára az első pillanatoktól kezdve világos volt, hogy új kompozíciójukban e három alkotóművész valamilyen módon jelen lesz. Az első tétel világára Cage és Ligeti gondolkodásmódja, a harmadik tételére Reich hatott. De természetesen az anyag alakulásában további mesterek inspirációja is szerepet játszott. A középső tétel egyfajta „pihenő”, melyben csak a kvartett vesz részt.

A szerzők azt is hamar eldöntötték, hogy a darab felépítése főbb vonalaiban a concerto-elvet fogja követni, az ütőhangszeres kvartett úgy áll a zenei folyamatok centrumában, miként a szólista (vagy szólisták) a versenyművekben. A kettős zenekarban vonósok, fafúvósok és két hárfá foglalt helyet.

AMADINDA ÜTŐEGYÜTTES

A Liszt- (1988), Kossuth- (2004) és Bartók–Pásztory-díjas (2008) Amadinda együttes 1984-ben alakult. Az együttes a már klasszikussá vált ütőhangszeres kompozíciók bemutatása mellett a kezdetektől fogva megkülönböztetett fontosságot tulajdonított annak, hogy működése inspirációt nyújtson magyar és külföldi zeneszerzőknek egyaránt. John Cage, Ligeti György, Steve Reich: a XX. századi zenetörténet e három meghatározó alakja is darabot komponált az Amadinda számára. A 90-es évek második felében az említettek mellett három új, markáns célkitűzés jelent meg az együttes munkásságában: a tradicionális ütőhangszeres kultúrák kutatása, az együttes tagjainak zeneszerzői tevékenysége, valamint korábbi zenetörténeti korszakok darabjainak ütőhangszeres átíratban való megszólaltatása.

2018

28 SEPT

DEZSŐ RÁNKI / ANDRÁS KELLER

29 SEPT

J.S. BACH - LUCIANO BERIO Contrapunctus XIX
(Die Kunst der Fuge)

J.S. BACH Piano Concerto in G minor, BWV 1058

J.S. BACH Piano Concerto in A major, BWV 1055

BEETHOVEN Piano Concerto No. 4 in G major, Op. 58

– interval –

BARTÓK Concerto, BB 123

Featuring **Dezső Ránki** piano

Concerto Budapest Symphony Orchestra

Conductor **András Keller**

Not every musician believes in God, but all believe in Bach, goes the saying, the truth of which is proven more than once in this concert. For instance, the endlessly experimenting, 20th century great Luciano Berio, who transcribed for 23-member orchestra in one of his late works, in 2001, the last, frequently analysed piece of *The Art of Fugue* contrapuntal series. Naturally, our great pianist and double Kossuth Prize laureate Dezső Ránki also pays homage to Bach, in his performance of two keyboard concertos in collaboration with András Keller and orchestra, in the first half of the programme on Friday, 28. September: the *G minor concerto* lifted from the *Violin Concerto in A minor*, and the *Piano Concerto in A major* perhaps based on an oboe d'amore concerto that has since been lost. On Sunday, 29. September, he performs however, Beethoven's *Piano Concerto in G major*, the last concerto in which the titan actually played the solo part himself at its premiere.

Just as with Berio's transcription, and *The Art of Fugue*, so Bartók's concerto also represents the end days of his oeuvre. In 1944, the composer himself characterized the *Concerto* thus: "The general mood of the piece, with the exception of the humorous second movement, represents a gradual transition from the seriousness of the first movement and the mournful dirge of the third to the desire for life in the closing movement."

LATE NIGHT PREMIERE WITH AURÉL HOLLÓ - ZOLTÁN VÁCZI

Our Beloved Masters / beFORe JOHN1 – world premiere

Featuring **Amadinda Percussion Group**

Concerto Budapest Symphony Orchestra

Conductor **András Keller**

The PREMIERE series of Concerto Budapest presents – following a symphonic orchestra concert and starting at 10 pm – a single piece never heard before. After each Premiere concert the audience can get closer to the work and its creator in the framework of an open conversation. 2018/19 launches with a new composition of Aurél Holló and Zoltán Váczi, which is at the same time the kick-off of the 35th season of Amadinda Percussion Group.

The programme series of Aurél Holló and Zoltán Váczi, members of Amadinda Percussion Group, is a veritable cavalcade of percussion cultures and trends, the first pieces of which were created in the mid-1990s. However, beFORe JOHN finally becomes complete at the joint programme of Amadinda and Concerto Budapest. Out of the nine different works, it was the opening composition that was completed last (and now premieres here), and certainly this will give a role to the number once symbolizing absolute order. The number is 153, mentioned by Pythagoreans and the Bible, and although the symbolic power of it has faded today, still it is revived from every piece of the series. At the same time, naturally, beFORe JOHN displaying percussion instrument traditions and techniques is a tribute to the masters. As the authors put it: "As human life progresses, and with possible changes in role models, pictures of earlier masters in us do not pass, even through the projection of these one on another, indeed, everybody preserves within themselves the impression of a 'face', which is not actually the face of any of their masters. In our case, the JOHN featuring in the title means (symbolizes) the impression of this internal 'master image'."

www.concertobudapest.hu

